

Інститут держави та права імені В. М. Корецького НАН України
Відділ проблем кримінальної юстиції та кримінології

Правотворчість у сфері кримінальної юстиції: на шляху від війни до миру (Круглий стіл)

КИЇВ-2025

Рекомендовано до опублікування на сайті Вченою радою Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України 27 листопада 2025 року (протокол № 18)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, відповідність академічній доброчесності, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть автори

Правотворчість у сфері кримінальної юстиції: на шляху від війни до миру [Текст]: матеріали Круглого столу (м. Київ, 10 жовт. 2025 р.) / упоряд. Зоя Загиней-Заболотенко. Київ, 2025. 265 с.

ЗМІСТ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	
АКИМОВ Михайло	9
ДО ПИТАННЯ ПРИВЕДЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНІСТЬ АКТАМ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОПРОЄКТУ РЕЄСТР. № 13238 ВІД 30.04.2025)	
БАЛОБАНОВА Дар'я	12
ТРАЄКТОРІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ПІД ВПЛИВОМ ВІТЧИЗНЯНИХ РЕАЛІЙ	
БРИСКОВСЬКА Оксана	15
ЩОДО ПИТАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	
ГАЦЕЛЮК Віталій	20
ПСЕВДОКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПОСОБНИЦТВА ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ СЕРЕД ІНСТРУМЕНТІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕАГУВАННЯ НА ЗАГРОЗИ, СПРИЧИНЕНІ ВОЄННОЮ АГРЕСІЄЮ	
ГЕЛЕМЕЙ Сергій	25
ЧИННИКИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В ОРГАНАХ І УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ ДКВС УКРАЇНИ	
ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО Зоя	27
«РЕАНІМОВАНА» ПРАВОТВОРЧІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ (НА ПРИКЛАДІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ)	
КАРАСЬ Борис	32
РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ЧАСТИНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ	
КВАША Роман	37
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ	
КНИЖЕНКО Оксана	40
ОКУПАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК КРИМІНАЛЬНО КАРАНЕ ДІЯННЯ ЗА ПРОЄКТОМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	
КОСТЕНКО Олександр	43
ПРОБЛЕМА ТЛУМАЧЕННЯ «ДОБРОВІЛЬНОСТІ» В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОВИЗНАВСТВІ	
КРИШЕВИЧ Ольга	46
ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ – ПСЕВДОВОЛОНТЕРСТВО ЧИ ШАХРАЙСТВО : КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	

КРИЦАК Іван	52
ЯКІЙ БУТИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ ПОЛІТИЦІ НИНІШНЬОГО ДНЯ?	
КУБАЛЬСЬКИЙ Владислав	57
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПІДРИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ» У ДОКТРИНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ	
ЛАНДІНА Анна	61
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА САМОЗАХИСТ: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
ЛАЩУК Наталія	64
ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ	
МАКСИМОВИЧ Роман	68
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСНОВНОГО ЗАКОНУ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	
МАТЮШЕНКО Олена	72
ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ТА ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	
МЕЛЬНИК Петро	75
ВИПРАВДАНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ РИЗИК ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ	
МОСТЕПАНЮК Людмила, ПОШТАРЕНКО Інна	79
СИСТЕМАТИЧНІСТЬ В НОРМАХ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ	
СЕНЬ Ірина, ФЕДОРОВИЧ Наталія	83
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ З АЛЬТЕРНАТИВНИМИ ДІЯННЯМИ VS ПРОДОВЖУВАНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ	
ТУЛЯКОВ Вячеслав	87
СПРАВА LEV V. UKRAINE: ПРАВОВИЙ ВАКУУМ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ДЕРЖАВИ	
ТУРЛОВА Юлія	91
ПРОБЛЕМИ КАРАНІСТІ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	
ХАРКО Дмитро	95
ДИНАМІКА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА АНТИКОРУПЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ	
ЧЕРЕВКО Кирило	98
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ДИТЯЧІЙ ПОРНОГРАФІЇ СТВОРЕНІЙ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ	

Вячеслав ТУЛЯКОВ,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрНУ,
професор кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПРАВА LEV V. UKRAINE: ПРАВОВИЙ ВАКУУМ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ДЕРЖАВИ

Справа *Lev v. Ukraine* (заява № 29355/18), комунікована Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) 31.07.2025 [1], може стати визначальною у контексті сучасних викликів, пов'язаних з правовим вакуумом, що виникає внаслідок втрати контролю України над частиною своєї території, зокрема Донецькою областю, окремі райони якої перебувають під окупацією. Заявниця, науковиця з Донецька, опинилася у правовій ситуації, яка вимагає глибокого аналізу в аспекті окупаційного кримінального права, розробленого в сучасній науковій думці [2], а також у світлі європейської судової практики щодо доступу до правосуддя в умовах збройних конфліктів і окупації.

Фактичні обставини справи У 2011 році пані Лев було порушено кримінальне провадження за обвинуваченнями у розтраті. Вона підписала зобов'язання не залишати територію України. Після окупації Донецька в 2014 році матеріали справи залишились на непідконтрольній уряду України території, що призвело до фактичної неможливості продовження провадження. Клопотання про відновлення провадження чи зняття обмеження на виїзд були відхилені через відсутність правової основи для справ без рішень. За таких обставин справа залишилась «завислою», а заборона виїзду триває, що суттєво порушує базові права заявниці: право на свободу пересування і на сімейне життя. Ключове питання полягає в тому, чи може держава обґрунтовувати обмеження прав заявниці неможливістю фактичного доступу до матеріалів справи?

Концептуальні орієнтири та правова визначеність Як було наголошено раніше, «юридичну визначеність необхідно розуміти через такі її складові як чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (легітимні очікування)» [2. Para 343]. Ці принципи є фундаментальними для забезпечення ефективності кримінально-правового впливу та кримінального правосуддя, особливо в умовах окупації, коли традиційні механізми ускладнені або паралізовані.

Аналіз практики ЄСПЛ Позитивний обов'язок забезпечення доступу до правосуддя Відповідно до справи *Cezar and Others v. Ukraine* (2018), Суд розглядав цивільні спори, пов'язані з втратою доступу до матеріалів судів унаслідок окупації. ЄСПЛ наголосив, що Україна внесла зміни до законодавства, які дозволили судам на підконтрольних територіях успадкувати юрисдикцію судів із непідконтрольних зон, а також перенесла суди у безпечні регіони. Заявники не

довели, що вони були позбавлені можливості подорожувати та подати позови. Тому Суд визнав, що держава виконала позитивний обов'язок щодо збереження доступу до суду, а порушення ст. 6 §1 не було. [4].

Проте у справі *Lev v. Ukraine* наявні принципово інші ризики. Тут йдеться не про приватні майнові інтереси, а про кримінальне провадження та супутні обмеження фундаментальних прав. Принципова позиція зазвичай полягає в тому, що де-факто призупинення провадження не може слугувати підставою для невизначеного у часі обмеження свободи пересування чи права на приватне життя. Маржа розсуду держави тут звужена консенсусом у Європі щодо мінімальних гарантій ефективності кримінального правосуддя. Держава повинна активно розробляти практичні рішення, такі як дистанційні слухання, передача файлів або спеціальні судові процедури для пом'якшення впливу окупації на доступ до правосуддя. Це включає створення альтернативних механізмів судового розгляду, які б дозволили продовжити провадження незалежно від фізичної недоступності територій. Відсутність дієвого механізму відновлення «завислих» справ створює не лише правову невизначеність, але й пряме та непропорційне втручання у свободу пересування (ст. 2 Протоколу № 4) та право на сімейне життя (ст. 8 Конвенції).

Безстрокове обмеження прав як непропорційне втручання ЄСПЛ у ряді справ, зокрема *Davran v. Turkey* (2006), *Stanev v. Bulgaria* [GC] (2012), та *Lupeni Greek Catholic Parish v. Romania* [GC] (2016) [5-7], підтвердив, що формальний доступ до суду є недостатнім, якщо ефективний розгляд неможливий через об'єктивні перешкоди або відсутність дієвих процедур. Надмірні затримки та непомірне обмеження конвенційних прав, особливо у кримінальному процесі, суд оцінює як непропорційні та порушення статей 6, 8 та ст. 2 Протоколу № 4 Конвенції.

Маржа розсуду в умовах виняткових ситуацій Рішення у справі *Ibrahim and Others v. The United Kingdom* (2016) вказує, що навіть у виняткових обставинах (як от терористична загроза) держава не може поширювати обмеження на права людини без чітких і пропорційних підстав [8]. Окупація та зв'язані з нею труднощі не можуть служити безумовним обґрунтуванням для безстрокового обмеження свободи пересування.

Бездіяльність держави і наявність правового вакууму Справи *Khlebiuk v. Ukraine* (2017) [9] та *Ukraine v. Russia (re Crimea)* (2024) [10] демонструють, що хоча воєнні дії й окупація створюють об'єктивні перепони, держава має обов'язок створити мінімальні компенсаторні механізми для забезпечення доступу до кримінального правосуддя. Окупаційні суди («народні суди», військові трибунали) на окупованих територіях діяли під контролем місцевих «адміністрацій» та російських кураторів. Вони порушували принципи справедливого судочинства, передбачені **Женевськими конвенціями 1949 року** та міжнародним гуманітарним правом та рішення не визнаються законодавством України. Згідно з українським законодавством (Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII) та міжнародним правом, усі рішення окупаційних судів є юридично

нікчемними. Заміна окупаційною владою чинного законодавства є незаконною і не створює легітимних правових наслідків у контексті Конвенції.

Принцип *ne bis in idem* і кримінальна відповідальність за діяння, вчинені на окупованих територіях ЄСПЛ (рішення *Ukraine v. Russia (re Crimea)*) чітко визначив, що постанови окупаційних судів є юрисдикційно недійсними та не створюють правових наслідків згідно з Конвенцією [10]. Отже, Україна не зобов'язана визнавати такі вироки і не порушує принцип *ne bis in idem* (ст.4 Протоколу №7), якщо особа притягується до відповідальності за ті самі факти на підконтрольній території. Водночас держава має гарантувати справедливість нового провадження та уникати зайвого переслідування, особливо у випадках, де правопорушення мають політичний чи ідеологічний характер із зони окупації, починаючи з колабораціонізму та закінчуючи загальнокримінальними правопорушеннями.

Відповідальність за злочини проти правосуддя у справі *Lev v. Ukraine* У контексті справи нема доказів умисного перешкоджання здійсненню правосуддя із боку державних органів. Проблема полягає у системній неспроможності відновити кримінальне провадження через окупацію. Проте судова практика вказує, що бездіяльність держави у створенні інструментів справедливого поводження з правопорушниками, та відсутності компенсаторних механізмів на територіях, підконтрольних державі порушує позитивні обов'язки права на справедливий суд (кримінальна складова), що не є злочином, але також підпадає під оцінку порушень ст.6 Конвенції.

Отже комунікація *Lev v. Ukraine* підкреслює, що правовий вакуум, спричинений окупацією та втратами матеріалів кримінальної справи, не може служити підставою для безстрокових та непропорційних обмежень фундаментальних прав. Україна має обов'язок створити ефективні інструменти і альтернативні процедури для відновлення роботи кримінального правосуддя, у тому числі дистанційні слухання та механізми передачі матеріалів. Відсутність таких рішень суперечить основним засадам права, зокрема принципам юридичної визначеності та легітимних очікувань. Хоча прямих підстав кваліфікувати фактичну ситуацію як злочин проти правосуддя немає, бездіяльність держави може бути підставою для визнання порушень положень Конвенції.

Принцип *ne bis in idem* не поширюється на рішення окупаційних судів, що відкриває можливості для кримінального переслідування на підконтрольній території з дотриманням гарантій справедливості.

Список використаних джерел:

1. *Lev v. Ukraine* (2025). Application no. 29355/18. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244681>

2. Туляков В. О. (2024). Окупаційне кримінальне право в контексті сучасного розвитку української державності // *Права людини в період збройних конфліктів*: Міжнар. наук.-практич. Конф., присвяч. 75-річчю прийняття

Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини, зб. матер. Конф. (1 листоп., 2024 р., м. Одеса) / відп. Ред. С. В. івалов. Одеса, 2024. С. 474-482. URL: <https://hdl.handle.net/11300/28720>

3. Туляков В. Human rights from a comparative criminal law perspective: посібник: електрон. Навч. вид. Харків: Право, 2022. 220 с. URL: <https://library.nlu.edu.ua/images/files/MSPLKP.pdf> [параграф 343]

4. *Cezar and Others v. Ukraine* (2018). Application nos. 7356/14 and others. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187245>

5. *Davran v. Turkey* (2006). Application no. 18342/03. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73592>

6. *Stanev v. Bulgaria* [GC] (2012). Application no. 36760/06. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108698>

7. *Lupeni Greek Catholic Parish v. Romania* [GC] (2016). Application no. 76943/11. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169753>

8. *Ibrahim and Others v. The United Kingdom* [GC] (2016). Application nos. 50541/08 and others. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166168>

9. *Khlebik v. Ukraine* (2017). Application no. 2945/16. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172884>

10. *Ukraine v. Russia (re Crimea)* (2024). Application nos. 20958/14 and 38334/18. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-234908>